

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล ปัญหา/อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผล

โครงการวิจัยและพัฒนา เยียวยา สมานฉันท์ และสร้างสรรค์ชุมชนสุขภาวะชายแดนใต้ มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 1) เพื่อสนับสนุนการวิจัยผลกระทบจากสถานการณ์ความรุนแรง ทั้งในกลุ่มเด็กกำพร้าและเด็กด้อยโอกาส ผู้สูงอายุ และชุมชน 2) เพื่อสร้างนักพัฒนารุ่นใหม่ที่มีความเข้มแข็งในการแก้ไขปัญหาผู้ได้รับผลกระทบฯ ปัญหาสุขภาพและสังคมของชุมชนภาคใต้ และ3) สร้างเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการดูแลเด็กกำพร้าและเด็กด้อยโอกาส ผู้สูงอายุ และชุมชน นักวิจัยสรุปตามพื้นที่การดำเนินงานดังนี้

1. พื้นที่บ้านจลาโก หมู่6 ตำบลมะนังดาลำ อำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี เด็กและเยาวชนในช่วงก่อนการจัดกิจกรรมกับเด็กและเยาวชนในพื้นที่นั้นไม่ค่อยมีกิจกรรมให้เด็กและเยาวชน ไม่มีพื้นที่สร้างสรรค์ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในช่วงแรกลุ่มเยาวชนในชุมชนยังไม่ค่อยให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมมากนัก ไม่ค่อยได้เข้าร่วมกิจกรรม แต่หลังจากที่ได้ใช้กระบวนการเข้าหาเยาวชนที่มีอิทธิพลกับเยาวชนคนอื่น ๆ และเป็นเยาวชนที่ชอบทำกิจกรรม และได้ชักชวนให้เยาวชนมาเข้าร่วมกิจกรรมเรื่อย ๆ มีการมอบบทบาทให้แต่ละคน เพื่อให้ทุกคนรู้สึกมีคุณค่า รู้สึกมีความเป็นเจ้าของของกิจกรรม และได้ลองทำกิจกรรมใหม่ ๆ ทำให้เยาวชนคนอื่น ๆ เริ่มเห็นสิ่งที่ทำและสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม จากแรกเริ่มมีคนสนใจเข้าร่วมเพียง 5-6 คน จากนั้นได้เพิ่มจำนวนเรื่อย ๆ เป็น 10-15 คนที่เข้าร่วมกิจกรรมเป็นประจำ และเมื่อทำกิจกรรมไปเรื่อย ๆ จะพบว่า มีเยาวชนคนใหม่ ๆ เข้ามาทำกิจกรรมร่วมกับนักวิจัยเพิ่มขึ้น และจากการเข้าไปทำกิจกรรมของนักวิจัยในชุมชน ทำให้สามารถดึงเยาวชนที่ไม่ได้อยู่ในระบบการศึกษา ซึ่งโดยปกติแล้ว เยาวชนเหล่านั้นเป็นเยาวชนที่ไม่ค่อยได้ออกไปร่วมกิจกรรม มักจะรวมตัวอยู่กันเป็นกลุ่ม ๆ การทำกิจกรรมดังกล่าวสามารถดึงเยาวชนเหล่านี้ได้แสดงศักยภาพของตนเองเกิดการรวมกลุ่มของแกนนำเยาวชน มีสมาชิก 20 คน ภายในกลุ่มจะมีการสร้างกฎ กติการ่วมกัน คือ จะประชุมเดือนละ 1 ครั้ง มีการเก็บเงินออมของสมาชิก 10 บาท/คน/เดือน เพื่อเป็นการบริหารจัดการกองทุน และในแต่ละเดือนจะมีกิจกรรมที่ทำร่วมกัน เช่น กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม ทำความสะอาดมัสยิด บาลาเซาะ กุโบร์ เป็นต้น เยาวชนกลุ่มนี้มีการขับเคลื่อนกิจกรรมจิตอาสาในพื้นที่ จากกิจกรรมที่เยาวชนได้ดำเนินการนั้น ส่งผลให้นักพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลมะนังดาลำ เชิญชวนให้เยาวชนสมัครเป็นตัวแทนของสภาเด็กและเยาวชน อบต.มะนังดาลำ ความยั่งยืนของกลุ่มเยาวชน จากการประเมินของนักวิจัย คาดว่าในอนาคตกลุ่มเยาวชนดังกล่าวอาจไม่มีความยั่งยืน เนื่องจากยังขาดทั้งประสบการณ์การทำงาน ผู้ที่จะคอยเป็นที่ปรึกษาในการสนับสนุนการทำงาน และงบประมาณในการใช้จ่ายในการทำกิจกรรม สำหรับเด็กอายุตั้งแต่ 10-12 ปี ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายและเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งไม่ได้รับมอบหมายหน้าที่ในกิจกรรมต่าง ๆ และมักเป็นกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์และสร้างภูมิคุ้มกันยาเสพติด จึงไม่เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงมากนัก แต่ในการทำกิจกรรมแต่ละครั้งนั้น ได้รับความร่วมมือและความสนใจในการเข้าร่วมและทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้จัดไว้ ซึ่งการทำกิจกรรมต่าง ๆ กับเด็ก ๆ นั้นเป็นการเปิดพื้นที่ให้เด็ก ๆ ได้แสดงศักยภาพของตนเองออกมา และเปิดโลกทัศน์ให้กับเด็ก ๆ

ผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนในช่วงแรกของการทำกิจกรรมนั้น ไม่ได้เน้นในการทำกิจกรรมกับผู้ปกครองมากนัก ทำให้ในช่วงแรกยังไม่เห็นถึงความร่วมมือหรือการมีส่วนร่วมมากนัก แต่เมื่อได้ทำกิจกรรมร่วมกันทำให้เห็นถึงความร่วมมือและความสนใจมากขึ้นในการเข้าร่วมทำกิจกรรมกับโครงการ

และหลังจากการทำกิจกรรมกับผู้ปกครองไปแล้วนั้น พบว่าผู้ปกครองใส่ใจ รับฟังบุตรหลานมากขึ้น เข้าใจบุตรหลานมากขึ้น เปิดใจและเคารพความคิดของบุตรหลานมากขึ้น และจากการพูดคุยผู้ปกครองมีความพอใจกับการทำกิจกรรมในการรับฟังความคิดของบุตรหลาน ซึ่งทำให้พ่อแม่ผู้ปกครองเข้าใจกันมากขึ้น ดังคำกล่าวจากการสัมภาษณ์ของผู้ปกครองรายหนึ่ง “ชอบกิจกรรมที่ได้ทำร่วมกันมาก เพราะได้เข้าใจลูกมากขึ้น รู้ว่าเค้าคิดอะไรมากขึ้น”

ชุมชนนั้นยังไม่มีบทบาทมากพอในการดูแล และสร้างเสริมคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนในชุมชนของตนเอง แต่ทั้งนี้ทางชุมชนเองนั้นก็มีการจัดการปัญหาเสพติดในชุมชนอยู่แล้ว และแต่ละคนยังมีบทบาทในการช่วยสอดส่องบุตรหลาน รวมทั้งเด็กและเยาวชนในชุมชนจากยาเสพติด แต่ทั้งนี้ก็ยังพบว่ามีปัญหาเสพติดในชุมชนอยู่ ซึ่งชุมชนเองนั้นต้องมีการเพิ่มมาตรการหรือกระบวนการในการสกัดกั้นยาเสพติดไม่ให้เข้ามาในชุมชนต่อไป

2. พื้นที่บ้านบาตุดู หมู่ 4 ตำบลห้วยกระทิง อำเภอกรงปินัง จังหวัดยะลา เด็ก จำนวน 40 คน พบว่า เด็กส่วนใหญ่มีแรงบันดาลใจในการเรียนหนังสือ เห็นความสำคัญของการเรียนหนังสือไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการเรียนสามัญ เรียนตาดีกาและเรียนกีรออาตี กลุ่มเป้าหมายจำนวน 10 คน เกิดทักษะการเรียนรู้ในเรื่องของการอ่านและการเล่าเรื่องราวให้ผู้อื่นฟังเพิ่มมากขึ้น กลุ่มเป้าหมายได้รู้จักกันมากขึ้น เกิดความคุ้นเคยและเริ่มสนิทสนมกัน มีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกลุ่มเป้าหมายด้วยกันเอง รู้จักการวางตัวที่เหมาะสมเมื่ออยู่กับเพื่อนและพี่ กลุ่มเป้าหมายให้ความสนใจในกระบวนการทำกิจกรรม ให้ความร่วมมือในการแสดงความคิดเห็นและสะท้อนความรู้สึกรู้สึกจากการทำกิจกรรมภายในกลุ่ม กลุ่มเป้าหมาย 5 คน เริ่มมีวินัยในตนเอง บางคนสามารถแยกแยะสิ่งที่ดี สิ่งไม่ดีได้ และสิ่งที่ผิดต่อหลักศาสนาได้ กลุ่มเป้าหมายจำนวน 3 คน มีความกล้าแสดงออกมากขึ้น จากเดิมที่ไม่อยากจับไมโครโฟนมาก่อน กลุ่มเป้าหมายเกิดทักษะการอ่านภาษาอังกฤษ การนับเลขเป็นภาษาอังกฤษ การทำความเข้าใจกับพยัญชนะภาษาอังกฤษ ได้ รู้จักและเรียนรู้สุภาษิตภาษาไทยผ่านกระบวนการทำกิจกรรม กลุ่มเป้าหมายได้ฝึกสมาธิและฝึกความสามัคคี ฝึกฝนการทำกิจกรรมกลุ่ม กลุ่มเป้าหมายจำนวน 7 คน เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการแสดงความคิดเห็นและมีความมั่นใจในการสื่อสารมากขึ้น และกลุ่มเป้าหมายบางคนเริ่มรู้จักการใช้สื่ออินเทอร์เน็ต เช่น ยูทูบ เพื่อใช้เป็นแหล่งเรียนรู้มากขึ้น จากการสังเกตของนักวิจัย พบว่า ด.ช. ก (นามสมมติ) ก่อนทำกิจกรรมเป็นคนขี้เกียจไปโรงเรียน จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองของเด็ก ผู้ปกครองได้กล่าวว่า “ตั้งแต่ที่น้องได้มีโอกาสไปทำกิจกรรม เข้าค่ายกับทีมนักวิจัยและเยาวชนมาแล้วหลาย ๆ ครั้งนั้น แม่สังเกตลูกชายแม่และพบว่า ช่วงนี้ลูกชายแม่ตื่นเข้าไปโรงเรียนโดยไม่ต้องให้แม่สั่งเหมือนเมื่อก่อนแล้ว ตอนนี้อยู่กับพ่อแม่ก็รู้สึกสบายใจที่จะไปโรงเรียน เพราะแม่เองมีลูกชายคนเดียวอยากให้ลูกตั้งใจเรียนหนังสือ จะได้ไม่ต้องไปยุ่งเกี่ยวกับปัญหาตามเพื่อน เสพสิ่งเสพติด ” ด.ญ. ข (นามสมมติ) เป็นคนเจี๊ยบ ๆ ไม่ค่อยคุยกับใคร นอกจากเพื่อนข้าง ๆ บ้านที่ไปเรียนด้วยกัน จากการสัมภาษณ์ตัวแทนครูตาดีกา ครูตาดีกาได้กล่าวว่า “ทุกครั้งที่เราเรียนในห้องน้องผู้หญิงคนนี้ไม่ค่อยกล้าออกมาทำกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการอ่าน การเขียน การพูด หรือการร้องเพลง การแสดงความสามารถหน้าห้องเหมือนเด็กคนอื่น ในฐานะครูตาดีกาคนหนึ่งการสอนลูกศิษย์ตัวเองอย่างใกล้ชิดระยะหลังมานี้ครูเริ่มเห็นว่า เด็กคนนี้เริ่มมีความกล้าที่จะมาทำกิจกรรมหน้าห้องเหมือนเด็กคนอื่น แต่อาจจะยังขี้อาย ไม่กล้าสบตาเพื่อน เวลาจับไมโครโฟนอาจจะพูดอย่างเดียวแต่มองไม่ยังไม่กล้าสบตาเพื่อน แต่ครูเห็นเด็กคนหนึ่งมีความกล้ามากขึ้นขนาดนี้ครูก็ภูมิใจแล้ว “ด.ญ. ค (นามสมมติ) เป็นคนขี้เกียจทำการบ้าน ทุกครั้งที่เลิกเรียนน้องจะชอบไปเล่นกับเพื่อนตอนเย็น ๆ ที่สนามหลังโรงเรียนตาดีกาตารูลนาอิม แล้วพอกลับบ้านตอนค่ำน้องก็จะชอบดูโทรทัศน์ไม่เอาการบ้านมาทำ จนไปโรงเรียนแล้วโดนครูดุ เคยโดนครูตีเพราะไม่ทำการบ้านส่งบ่อยครั้ง จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองของเด็ก

ผู้ปกครองได้กล่าวว่า “ตอนนี้ลูกชอบเอาการบ้านไปทำกับเพื่อนที่เรียนด้วยกันที่สนามเด็กเล่น น้องจะให้เป็นเพื่อนที่ไปเล่นบอลที่สนามช่วยมาดูแลสอนการบ้านให้ จะมีบางวันที่น้องไปทำการบ้านไม่ทันเสร็จแล้ว ให้พี่สาวมาช่วยสอนโดยเฉพาะวิชาคณิตศาสตร์ และวิชาภาษาอังกฤษ สองวิชานี้จะมีการบ้านเกือบทุกวัน แม้รู้สึกดีที่ลูกขยันทำการบ้านของตัวเองแบบนี้ทุกวัน”

ภายหลังจากการลงพื้นที่ นักวิจัยได้ทำกิจกรรมสำรวจและเยี่ยมบ้านเด็กกำพร้าและเด็กด้อยโอกาส ทำให้หน่วยงานท้องถิ่นในพื้นที่ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยกระทิง โรงเรียนบ้านหลักเขต และโรงเรียนบ้านแบหอ ได้มีการให้ความช่วยเหลือเด็กกำพร้าและเด็กด้อยโอกาส ดังนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยกระทิงได้นำเสนอข้อมูลเด็กกำพร้าและเด็กด้อยโอกาสให้แก่สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดยะลา ทำให้ครอบครัวเด็กกำพร้าและเด็กด้อยโอกาสได้รับการสนับสนุนทุนการศึกษาและความช่วยเหลือ และนอกจากนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยกระทิงได้ประสานกับสมาคมผู้นำชายแดนใต้เพื่อนช่วยเหลือ มอบทุนการศึกษาและมอบชุดรายอให้เด็กกำพร้าในพื้นที่ อีกทั้งนักพัฒนาชุมชน แกนนำชุมชนและผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของนักวิจัยในพื้นที่ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ในส่วนของโรงเรียนบ้านแบหอได้ประสานกับโรงเรียนตาดีกาตารูลนาอิมเพื่อเก็บข้อมูลและมอบทุนการศึกษาให้เด็กนักเรียนยากจนและยากจนพิเศษให้กับเด็กในพื้นที่

กล่าวโดยสรุป ชุมชนมีส่วนร่วมในการส่งเสริมและเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงบวกด้านการศึกษาให้กับเด็กระดับประถมศึกษาตอนปลายภายใต้โครงการนี้ คือชุมชนได้เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความสามารถผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนให้ความร่วมมือเมื่อมีหน่วยงานภายนอกมาทำกิจกรรมพัฒนาตัวเด็กในพื้นที่ แกนนำชุมชน ครูตาดีกา ผู้นำศาสนาและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ให้ความร่วมมือกับครูในโรงเรียนบ้านแบหอและโรงเรียนบ้านหลักเขตในการคัดเลือกและเกณฑ์เด็กนักเรียนในพื้นที่ให้ได้เรียนหนังสือภาคบังคับตามที่กฎหมายกำหนด แกนนำชุมชนให้ความช่วยเหลือเด็กยากไร้และเด็กกำพร้าในชุมชน เพื่อขอทุนสนับสนุนให้เด็กในพื้นที่ได้เรียนหนังสือ

เยาวชนและเครือข่ายเยาวชน ผลที่เกิดขึ้นกับเยาวชนในพื้นที่และเครือข่ายเยาวชน พบว่าเยาวชนในพื้นที่และเครือข่ายเยาวชนเกิดทักษะการเป็นพี่เลี้ยงค่าย พี่เลี้ยงกิจกรรม เยาวชนบางคนเก่งมากขึ้นในทักษะของการดูแลน้อง การนำกระบวนการทำกิจกรรมกับน้อง มีความคิดสร้างสรรค์มากขึ้น เยาวชนได้เรียนรู้ถึงกระบวนการจัดกิจกรรมและได้พัฒนาทักษะด้านการพูดและนันทนาการ มีความกล้าแสดงออกมากขึ้น มีความเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น เกิดทักษะการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เยาวชนในพื้นที่เกิดการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมในชุมชน และเกิดเครือข่ายการทำงานของเยาวชนในการทำกิจกรรม ดังนี้ ทีมอ็องโกล์จากโรงเรียนธรรมวิทยามูลนิธิ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ทีมอาเนาะบูมิจากพื้นที่ตำบลสะเอะ อำเภอกรงปินัง จังหวัดยะลา ทีมสมาคมพัฒนาศักยภาพเยาวชนชายแดนใต้ จากพื้นที่ ตำบลสะเตง อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ทีมสภาเด็กและเยาวชนตำบลห้วยกระทิง อำเภอกรงปินัง จังหวัดยะลา ทีมสภาเด็กและเยาวชนตำบลสะเอะ อำเภอกรงปินัง จังหวัดยะลา สภาเด็กและเยาวชนเบตง อำเภอเบตง จังหวัดยะลา และเครือข่ายเยาวชนอีกหลากหลายพื้นที่ในสามจังหวัดชายแดนใต้ เช่น เยาวชนจากอำเภอมายอ จ.ปัตตานี

ผู้ปกครองเด็กส่วนใหญ่เริ่มใส่ใจคอยทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาที่ดีกับลูกหลานเมื่อยามมีปัญหา ผู้ปกครองเริ่มมีความตระหนักและเริ่มใส่ใจลูกหลานของตัวเองมากขึ้น เริ่มเข้าใจในสิทธิของลูกหลานของตนเอง ทำให้บางครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ปกครองกับเด็ก ผู้ปกครองจำนวน 5 ครอบครัว เริ่มเห็นความสำคัญของการเรียนหนังสือของลูกหลาน เริ่มมีการติดตามการไปโรงเรียนและการทำการบ้านของลูก ผู้ปกครองจำนวน 2 ครอบครัวเริ่มใช้เหตุผลคุยกับลูกหลาน ใช้คำพูดที่เบาไม่ส่งต่อความรู้สึกของ

เด็ก ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีการขอพรให้ลูกหลานตนเองเป็นเด็กดีและตั้งใจเรียนหนังสือ ผู้ปกครองได้ให้ความสำคัญกับการไปเรียนหนังสือของเด็ก บางครัวเรือนผู้ปกครองเองจะไปรับไปส่งลูกไปโรงเรียน หรือถ้าลูกไปเรียนไกล ผู้ปกครองจะจ้างรถรับส่งลูก บางครัวเรือนใช้เวลาว่างในการสอนการบ้านลูก จากการสัมภาษณ์ครอบครัว ย. (นามสมมติ) ได้กล่าวว่า “ตั้งแต่ได้เข้าร่วมกิจกรรมการใส่ใจดูแลบุตรหลานด้านการเรียน ทำให้ตนเองใส่ใจการเรียนของลูกชายมากขึ้น จากแต่ก่อนที่ไม่ค่อยได้สนใจเรื่องการเรียนของลูก เรื่องการบ้านจะทำหรือไม่ทำก็ไม่ได้นั่งใจ แต่ตอนนี้ตนเองได้ปรับตัว มีการถามลูกชายทุกวันหลังกลับจากโรงเรียนว่ามีการบ้านไหม ถ้ามีจะให้ลูกทำการบ้านและตนเองจะคอยเฝ้าลูกทำจนเสร็จ บางครั้งตนเองก็สอนไม่เป็นแต่ก็นั่งให้กำลังใจลูกชาย”

3. พื้นที่บ้านโคกยาง หมู่ 5 ตำบลพร่อน อำเภอดงหลวง จังหวัดนราธิวาส เด็กและเยาวชนใช้เวลาว่างที่เกิดประโยชน์มากขึ้น มีการรวมตัวกันเล่นกีฬาที่โรงเรียนทุก ๆ เย็น หลังเลิกเรียน จากการสัมภาษณ์เด็กจำนวน 5 คน ยังคงเล่นโทรศัพท์มือถือบ้าง แต่เมื่อเพื่อนชวนไปเล่นที่โรงเรียนก็จะไปกับเพื่อนอยู่บ่อย ๆ และแม่เองก็มีการจำกัดเวลาในการเล่น เช่น เล่นโทรศัพท์ได้เวลาหลังเรียนอัลกุรอาน 1 ชั่วโมง บางคนบอกว่าเล่นหลังทำการบ้านเสร็จ 1-2 ชั่วโมง และจากการพูดคุยกับผู้ปกครองจำนวน 5 คน พบว่าตัวผู้ปกครองเองได้จำกัดเวลาเล่นโทรศัพท์ ตรงกันกับการให้ข้อมูลของลูก นอกจากนี้ยังพบว่า เด็กและเยาวชนทั้งชาวไทยพุทธและมุสลิมได้ทำกิจกรรมร่วมกันมากขึ้น จากแต่ก่อนไม่ค่อยได้เจอกัน บางคนไม่รู้จักกันเลยทีเดียว แต่เมื่อได้มาทำกิจกรรมร่วมกันได้รู้จักกัน และสนิทกันมากขึ้น เด็กและเยาวชนเกิดความรู้ความเข้าใจเรื่องการใช้สื่อที่เกิดประโยชน์มากขึ้น เด็กและเยาวชนมีการนำความรู้ในการจัดอบรมไปใช้ต่อ เช่น กิจกรรมเรียนการใช้ชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่มีการสอนการทำไข่เค็ม จากการได้พูดคุยกับผู้ปกครองเด็กได้กลับมาเล่าถึงวิธีการทำไข่เค็ม และนอกจากนี้ทุกครั้งที่จัดกิจกรรมต่าง ๆ ลูกก็กลับมาเล่าให้ฟัง ผู้ปกครองบอกว่ารู้สึกที่ลูกสนใจในกิจกรรม

แกนนำเยาวชน เกิดการรวมตัวของเยาวชนในการแสดงศักยภาพด้านการเป็นผู้นำมากขึ้น ในการจัดกิจกรรมของบัณฑิตอาสาได้มีการให้เยาวชนมาเป็นผู้จัดสนทนากัน เป็นพี่เลี้ยง จากการได้พูดคุยกับเยาวชน พบว่า “รู้สึกดีใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการจัดกิจกรรมให้กับน้อง ๆ ในพื้นที่ แรก ๆ ที่ได้จัดกิจกรรมสนทนากับเด็ก ๆ มีความกังวล ไม่รู้จะทำได้ไหม เพราะไม่เคยทำเลย แต่พอได้ทำจริง ๆ พวกเราเยาวชนได้ช่วยกัน เห็นเด็ก ๆ สนุกเราก็สนุกไปด้วย รู้สึกว่าตัวเองเริ่มมีความกล้าแสดงออกมากขึ้น มีการเรียนรู้การเป็นผู้นำที่ดี พัฒนาศักยภาพของการเป็นพี่เลี้ยงและสามารถดูแลน้อง ๆ ได้”

ผู้ปกครอง ผู้ปกครองเกิดความรู้ความเข้าใจในการดูแลลูก ๆ รวมถึงคนในครอบครัวมากขึ้น เกิดความตระหนักในการดูแลเอาใจใส่ลูกหลานมากขึ้น จากแต่ก่อนที่ไม่ค่อยสนใจว่าลูกจะเล่นอะไร หรือไปไหน แต่ตอนนี้มีการถามถึง และจะเข้ามาถามลูก ๆ ว่าทำอะไร แม้กระทั่งในขณะที่ลูก ๆ เล่นโทรศัพท์ ผู้ปกครองจะเข้ามาถามว่ากำลังดูอะไรอยู่ มีประโยชน์ไหม และจะจำกัดเวลาในการเล่น ต้องไม่เกิน 2 ชั่วโมง ผู้ปกครองให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรม และสนับสนุนให้มีการจัดกิจกรรมกับเด็กและเยาวชน เพราะเชื่อว่ากิจกรรมที่ได้ทำนั้นมีประโยชน์มากกว่าที่จะให้ลูก ๆ ไปเล่น หรือไปเที่ยว

ชุมชน ชุมชนบ้านโคกยางเป็นชุมชนที่มีทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรบุคคลที่ดี มีสถานที่ที่สามารถเอื้ออำนวยให้คนในชุมชนรวมถึงคนภายนอกได้เรียนรู้ ในชุมชนมีศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง บ้านเด็กกำพร้าและด้อยโอกาสบ้านโคกภูแว มีกลุ่มแกนนำที่เข้มแข็งที่พร้อมจะขับเคลื่อนกิจกรรมในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเยาวชน กลุ่มอสม. นักปราชญ์ และผู้ที่ทำงานด้านอาสา มีบุคคลที่มีความรู้ที่หลากหลาย สามารถเป็นวิทยากรและเป็นทีมช่วยและคอยสนับสนุนการจัดกิจกรรมของนักวิจัย ทำให้คนในชุมชนได้แสดงศักยภาพของตนเอง

5.2 อภิปรายผล

5.1.1 ลักษณะปัญหาในพื้นที่

จากการศึกษาร่วมกันเพื่อหาทางแก้ไขปัญหา ทางโครงการได้สามารถขับเคลื่อนการแก้ปัญหา จนได้ผลในระดับหนึ่ง โดยให้ความสำคัญกับการเปิดพื้นที่ให้เด็กและเยาวชนมีกิจกรรมที่สร้างสรรค์ มีพื้นที่กลางให้เด็กและเยาวชนแสดงศักยภาพและความสามารถของตนเอง อีกทั้งเปิดโอกาสพัฒนาทักษะของเยาวชน เช่นทักษะการเป็นผู้นำ ฝึกความกล้าแสดงออก มีความคิดสร้างสรรค์ จากคำกล่าวของ ปรัชติพา หวังร่วมกลาง (2561) พบว่าปัญหาที่ผ่านมาก็คือ เด็กเยาวชนขาดพื้นที่ ขาดการรวมกลุ่มทำกิจกรรมสร้างสรรค์ ขาดการส่งเสริม สนับสนุนอย่างเข้าใจ ทำให้เกิดพฤติกรรมเข้าถึงปัจจัยเสี่ยงได้ง่าย หากเขาได้มีโอกาสทำกิจกรรมสร้างสรรค์ มีพื้นที่ มีส่วนร่วมกับชุมชน ก็จะเกิดความภูมิใจ เห็นคุณค่าในตัวเอง และมีกำลังใจทำในสิ่งดี ๆ และ นอกจากนี้ทำให้เด็กและเยาวชนได้แสดงศักยภาพ ร่วมคิด ร่วมถกเถียง ซึ่งจากการปฏิบัติกิจกรรมมากก็พบถึงการเปลี่ยนแปลงเช่น เห็นว่าประเด็นการติดโทรศัพท์มือถือ สามารถใช้การสร้างพื้นที่สร้างสรรค์ให้เกิดความเข้าใจได้ กิจกรรมที่นักวิจัยเข้าไปปฏิบัติการร่วมกับชุมชนแม้จะใช้เวลาไม่นานนัก ก็เห็นว่าเราสามารถสร้างให้เด็กและเยาวชนมีการใช้เวลาที่เกิดประโยชน์ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่จะลดพฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ ได้ และแนวทางการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนเพื่อป้องกันและลดพฤติกรรมเสี่ยงในเด็กและเยาวชน เกียรติภูมิ วงศ์รจิต (มปป.) กล่าวว่า พ่อแม่ควรเป็นตัวอย่างที่ดี ใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหา เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ไม่ใช่ความรุนแรง ไม่ใช่อารมณ์ ค่อย ๆ คิดแก้ไขปัญหา ซึ่งความหนักแน่นมั่นคงของพ่อแม่ การอยู่ในศีลธรรมอันดี จะเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับลูก และหากลูกวัยรุ่นมีปัญหาให้คำแนะนำ ส่งเสริมให้ใช้เหตุผลในการแก้ปัญหา รวมทั้งแก้ไขปัญหาเคียงข้างลูก และ พ่อแม่ควรให้เวลากับการดูแลครอบครัวให้มากขึ้น มอบความรัก ความอบอุ่น ส่งเสริมให้มีการสื่อสารพูดคุยปรึกษาหารือร่วมกัน จะทำให้เกิดสัมพันธ์ภาพที่ดีในครอบครัว ครอบครัวมีความเข้มแข็ง และจะช่วยให้เด็กวัยรุ่นเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีและมีคุณภาพในอนาคต มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ และจิตใจที่ดี ไม่แสดงออกถึงพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรง ถือเป็นอีกหนึ่งวิธีที่สำคัญในการลดพฤติกรรมติดโทรศัพท์มือถือของเด็กได้

5.1.2 การมีส่วนร่วมของชุมชน

ลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงบวกให้กับเด็กและเยาวชนในพื้นที่ มีรูปแบบอย่างเป็นกระบวนการ ความเป็นพลวัตต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา และในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการมีส่วนร่วมยังมีในเรื่องของปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน ซึ่งจะเป็นไปในลักษณะที่สามารถย้อนกลับหากันได้ในแต่ละขั้นตอน ถ้าขั้นตอนนั้นยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อคิน รพีพัฒน์ (2527 : 100-101) ได้กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการพัฒนา ซึ่งมี 5 ระดับคือ 1) ชาวบ้าน มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา การพิจารณาปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา 2) ชาวบ้านมีส่วนร่วม ในการค้นหาสาเหตุแห่งปัญหา 3) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาและพิจารณาแนวทางการจัดการในการแก้ปัญหา 4) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา 5) ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผลของกิจกรรมการพัฒนา เช่นเดียวกันกับการให้ความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองในชุมชน จะเห็นได้ว่าชุมชนเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สามารถส่งเสริมการเรียนรู้และสนับสนุนการศึกษาของเด็ก ดังนั้นผู้ปกครองต้องให้ความสำคัญในการสร้างความร่วมมือกับทุกฝ่ายให้ร่วมกันส่งเสริมหรือสนับสนุนการเรียนรู้ของเด็ก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ พร้อมพิไล บัวสุวรรณ (2554: 61-78) ที่เสนอว่าผู้ปกครองควรสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชุมชน เพราะความสัมพันธ์ที่ดีของชุมชนเป็นรากฐานที่ดีของความเข้มแข็งของชุมชน และเนื่องด้วยผู้ปกครองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ดังนั้น

ผู้ปกครองจึงไม่สามารถแยกตัวออกจากชุมชนได้ ความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนจะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และการดูแลเด็กให้อยู่ในกรอบหรือแนวทางที่พึงประสงค์ และจากการศึกษาของศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542 : 171-172) ที่พบว่าเงื่อนไขที่สนับสนุนในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย เงื่อนไข 4 ประเด็น คือ 1) การที่มีการรวมกลุ่มกันเองในชุมชนหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มจักรสาน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มหนุ่มสาวและกลุ่มเยาวชน 2) การมีสถาบันทางศาสนาเป็นศูนย์กลางของชุมชน ในชุมชนมีมัสยิดที่ทำหน้าที่เป็นบทบาทสำคัญในการพัฒนา เพราะนอกจากมัสยิดเป็นสถาบันทางศาสนาในชุมชนแล้วยังถือเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นสถานที่เผยแพร่ข่าวสารข้อมูล เพราะมัสยิดเป็นสถานที่ที่คนในชุมชนเข้ามารวม ในกิจกรรมต่าง ๆ มากและสม่ำเสมอ 3) ผู้นำทางศาสนาให้การสนับสนุนและเห็นความสำคัญของการศึกษา ผู้นำทางศาสนานับว่าเป็นผู้นำชุมชนที่มีบทบาทสำคัญในการชักชวนหรือสนับสนุนให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน 4) ผู้นำชุมชนมีความกระตือรือร้นในการทำงาน ผู้นำชุมชน โดยเฉพาะ คณะกรรมการโรงเรียนและสมาชิกองค์กรการบริหารส่วนตำบล ส่วนมากเป็นคนวัยหนุ่มที่มีการศึกษาพอสมควร จึงมีความสนใจในการทำงานทั้งเพื่อการพัฒนาโรงเรียนและพัฒนาชุมชน และในการสร้างความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองกับโรงเรียน สามารถทำได้โดยการส่งเสริมให้ผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทั้งในโรงเรียนและในชุมชน เสมือนให้ชุมชนได้เป็นแหล่งการเรียนรู้ของผู้ปกครองในการเสริมสร้างการเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพของเด็ก ซึ่งจะเป็นการเสริมพลังในการดูแลและพัฒนาเด็กให้มีความยั่งยืนมาก

5.3 ปัญหาอุปสรรค และแนวทางแก้ไข

3.1 กลุ่มเป้าหมายที่ไม่สามารถควบคุมได้ คือ ในการจัดกิจกรรมในแต่ละครั้งอาจจะตรงกับช่วงที่เด็กมีกิจกรรมอื่น ๆ ในชุมชนอยู่แล้ว กลุ่มเป้าหมายที่มาร่วมกิจกรรมเราจึงมีน้อย ได้แก่ ในช่วงวันหยุดมีเจ้าหน้าที่จากศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) มาจัดกิจกรรมกับเด็กกำพร้าและด้อยโอกาส ซึ่งมีกลุ่มเป้าหมายเราอยู่ในนั้นด้วย ทำให้กิจกรรมของเรามีเด็กมาน้อย แต่มีบางครั้งก็กลุ่มเป้าหมายเกินจำนวนที่เรากำหนดไว้ เช่น กิจกรรมค่ายกำหนดกลุ่มเป้าหมาย 60 คน แต่พอมาจริง ๆ มามากถึง 80 คน ทำให้มีปัญหาในการบริหารจัดการงบประมาณ และมีแนวทางแก้ไข คือ เมื่อใกล้ถึงกำหนดวันจัดกิจกรรมมักจะมีรายชื่อเพิ่ม ได้อธิบายว่าเรามีนงบประมาณที่จำกัด มีการถามผู้เข้าร่วมคนอื่น ๆ ว่ายินดีหรือไม่หากจะมีคนเข้าร่วมเพิ่ม ซึ่งทำให้ที่พักจะต้องอยู่กันหลายคน อาหารต้องกินอย่างจำกัด ซึ่งชาวบ้านที่เข้าร่วมส่วนใหญ่ยินดี

3.2 ความคาดหวังของชุมชน คือ เป็นเรื่องที่ดีที่ชาวบ้านทุกวัยมีความสนใจในกิจกรรม แต่ด้วยความที่เรากำหนดกลุ่มเป้าหมายชัดเจนอยู่แล้วว่าเป็นกลุ่มเด็ก เยาวชน และผู้ปกครอง จึงทำให้คนอื่น ๆ ที่ไม่อยู่ในกลุ่มนี้มักถามบ่อย ๆ ว่า “ทำไมไม่จัดกับเขาด้วย เขาก็อยากเข้าร่วมเหมือนกัน” ทำให้เรารู้สึกลำบากใจ และมีแนวทางแก้ไข คือ อธิบายว่ากลุ่มเป้าหมายเป็นไปตามที่ได้เลือกในเวทีประชาคม และกลุ่มเป้าหมายต้องเป็นกลุ่มเดิมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

5.4 ข้อเสนอแนะ

1 การเลือกชุมชน/พื้นที่ในการดำเนินงานอยากให้เป็นชุมชนที่ไม่เคยมีกิจกรรมหรือเป็นชุมชนที่ไม่ค่อยมีหน่วยงานเข้าถึง เพื่อให้ชุมชนได้มีโอกาสในการทำกิจกรรมมากขึ้นและในขณะเดียวกันชุมชนพร้อมที่จะเรียนรู้ในการดำเนินโครงการ

2 ควรศึกษาถึงความยั่งยืนของกระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ของชุมชนว่าทำอย่างไรจึงจะให้กระบวนการที่ชุมชนมีส่วนร่วม มีการพัฒนาเป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่องไม่เสื่อมถอย